

binanın da *hirisotriklinos*, yani bir misafir yemek salonundan başka birşey olmadığı tahakkuk etmiş gibidir. Hattâ daha ilerisine gidilmiyerek 15 inci yüzyıldan itibaren Osmanlı Türk saraylarına da bir göz gezdirecek olursak bunların bir çatı altında değil, ayrı ayrı ve münferit binalardan tereküp ettiğini, ancak devrine ait bazı hususiyetlerin göze çarptığını görürüz. Bunun en canlı örnekleri Fatih'in İstanbul'u fethinden yirmi yıl sonra inşa ettirdiği Çinili köşk ile muhtelif tarihlerde Topkapı sarayında yaptırılan Bağdat, Revan, Sultan Osman, Kara Mustafa paşa köşkları ile bunlara en son iltihak eden ve Abdülmecid tarafından inşa edilmiş olan Mecidiye yahut Yeni köşktür.

Bu itibarla Region'da Tarih Kurumu tarafından yapılan hafriyatın ikmalî, Bizans sarayları hakkında çalışma ve incelemelerini vazih ve doğru esaslara iptina ettirmek isteyen âlimler için pek faydalı olacağına şüphe yoktur.

REŞİT SAFFET ATABİNEN (Türk Tarih Kurumu üyesi),
Türklerin Avrupalı'larla müşterek Troya menşeleri efsanesi üzerinde araştırma :

Türklerin, Anadolu'da -bugün Eti camiasından oldukları tahmin edilen- Troyalı'lardan çıkma bir millet oldukları hakkında, Orta çağda, hattâ 17 inci yüzyıla kadar yaşayan bir efsanenin mevcudiyeti yeni keşfedilmiş birşey değildir. Birbirinden nakiederek birçok batı vakayazarları bu efsaneyi birtakım değişikliklerle yüzyıllarca tekrar etmişler ve en son Macar yazarlarından Alexandre Eckhardt, Troyalı'larla Türklerin farazî karabeti hakkında milâdın yedinci yüzyılındanberi Avrupa'da eski bir anane yaşadığını, bilhassa 13 ncü ve 17 inci yüzyıllar arasında meydana çıkan eserlere istinad ederek neşriyatta bulunmuştur. Eserine, Türk tarihi ve müverrihleri için münasebetsiz bazı mütalâalar karıştıran Macar profesörüne göre: Batı edebiyatında, (Türk) kelimesinin ilk geçtiği vesika, yedinci yüzyılda yaşamış bir Frenk rahibinin Hieronymus Scarpum denilen yazısıdır ki, buna benzer diğer bazı eserlerle beraber bilâhare Fredegaire mecmuası ismi altında neşredilmiştir.

Rahip Hieronymus'a göre, Troya'nın düşmesini müteakip dağılan Troyalı'lardan bir kısmı Trakya ve Makedonya cihetlerine geçmişler ve bunlar arasından bir kabile başına Torquatus isminde bir hükümdar intihap ederek bu hükümdara tâbi olanlar Torqui, Turqui, Torci adını almışlar.

Gregori Scarpum, Türklerin Troya aslından oldukları nazariyesini Hieronymus'dan naklen ve az çok aynen tekrar eder.

Orta çağ mütehassısları Alman alimlerinden Krusch ve W. Wilmans: Turqui, Torci ve Torcoth kelimelerinin üzerinde etymologique tetkik ve tenkidlere girişerek, Turci kelimesinin Bizans mehzazlarından çıkmış olması neticesine varıyorlar. Diğer bir âlim, Th. Birt, 9 uncu yüzyıla ait (*Sycamber francus et teucrus*) tâbirlerini havi bir vesikaya dayanarak Teucri'lerden bahsederken, Lâtinlerin Troyalı'lara ve bilâhare Türklere verdikleri isimler arasındaki müşâbehet üzerine dikkati çekiyor.

Halbuki beşinci yüzyılın sonlarında Panonya'dan, yani bugünkü Avusturya ve Hırvatistan'dan inerek Yukarı İtalya'yı istilâ ile orada Türk türesi mucibince hükümet kuran ve arazi taksimi kanunları vazetmekle şöhret alan, Atila'nın soyundan ve maayetinden Batı tarihlerinin ismini bazen Eddekun bazen İdku olarak kaydettikleri bir beyin oğlu-Odoakr'ın kumandası altındaki, Tuna boyundan gelme kabileler arasında *Turcilinguarum*'ları tetkik ederken, bu kabile isminin yegâne izahının (Türk dilinden) mânâsından başka olamayacağını; ve Batı müelliflerinin hiçbir esasa dayanmayarak German ırkından olduğunu söyledikleri *Turcilinguarum*'ların hem tarih, hem lisaniyat bakımlarından Türkten başka bir millete mensubiyetlerini isbat edecek tek bir delil bulunmadığını müsteşrik Blochet ile yazmıştık.

Memleketinin civarındaki Got, German, Burgund, İslav prenslikleriyle sıhriyet peyda ettiği malûm olan Atila ile, Odoakr'ın istilâlarına ait menkıbelerin ve efsanelerin Norveç ve İzlanda körfezlerine kadar nüfuz ile, bugün dahi Avrupa'nın yüzlerce yerinde folklor halinde ve bilhassa Avusturya, Macaristan, İsviçre ve İtalya'da bariz bir surette mevcut ve Venedik, Triyeste etrafında yaşamakta; hatta Venedig körfezinde Torcello adacığındaki kilisenin önünde Atila'ya atfolunup, Odoakr'ın Alpes Juliennes'lerden İtalya'ya inmesi tarihine

aidiyeti tahmin edilen, taştan mamul bir taht bulunmakta olduğunu mahallerinde tetkik ve müşahede ettim.

Niebelungen ve Edda'lar gibi bir milletin az çok lehinde sayılacak efsaneler, o milletin büsbütün yabancı sayılabilecek muhitlerde kolayca yayılamıyacağı ve yaşayamıyacağı aklen ve tarihen sabittir. Meselâ, Afrika efsanelerinin Avrupa zihniyetlerinde yer edinmiş olması ihtimali yoktur. Hint ve Mısır efsanelerinin, değişerek de olsa, Avrupa'ya geçmiş olmasını, âlimler bu memleketler medeniyetlerinin muhaceret ve kültür münasebetleri dolayısıyla izah ediyorlar. Beraber yaşamamış, birbirleriyle sıkı kültür temaslarında bulunmamış milletlerin yekdiğerinin efsanelerini karıştıramıyacakları da tabiidir.

Türkoloji haricinde birçok indî, uydurma nazariyeler tecrübe edildikten ve iflâs ettikten sonra, Grousset ve Halphen gibi, taassuptan münezze en ciddi Batı mütetebiileri, bizzat Atila'nın ve devletinin Türk olduklarında bugün müttefik gibidirler.

Atila ve milâdın birinci yüzyılında bile Avrupa ortalarında gördükleri anlaşılan Hun'lardan daha çok evvelki zamanlara çıkarsak, tetkiklerimi başka bakımlardan yaptığım halde, aynı neticeye vardığım, Mommsen gibi klâsik müverrihlerin, Asya'dan Karadeniz yukarı sahilleri üzerindeki bozkırlardan, yani *Scythia kıt'asından Tuna yoluyla*; ve ekseri Lâtin müverrihlerinin de Anadolu'dan Akdeniz yoluyla *İtalya'ya geçtikleri iddia olunan Etrüsk'lerin*, hanedanlarından birçoğunun isimleriyle Türk ve Turgut kelimelerinin ve *İskit* ve *birinci devir Etrüsk* sanatlarının pek göze çarpan yakınlıklarının Carra de Vaux'nun nazariyesini teyiden, — fakat fazla katiyetten çekinerek — hiç olmazsa tetkik mevzuu teşkil edebileceğini, İtalya'nın Toskana-Etruria eyaletinde yaptığım uzun araştırmalar neticesinde ileri sürmüştüm.

Avrupa'da bilhassa asılzâdelerin ve eski hanedanın menshelerini Troya'ya bağlama ananesine gelince, bunu şu suretle izah edebiliriz:

Avrupa'nın, Asya'ya Karadeniz kuzey bozkırlarıyla bağlı olduğu nisbeten yakın tarihte öğrenilmiştir. Herodotos, iki kıt'a

arasında hudut görmüyor ve Avrupa İskit veya Saka'larının hudutlarını İran'ın kuzeyine kadar götürüyor.

Karl Magnus devrinde siyaset ve ırk bakımından Asya hududları Tuna, Linz ve Elb nehirleri idi.

İlyada muharriri veya toplayıcısı tahmin olunan Homeros'un terennüm ettiği vak'aların geçtiği devirde, Avrupa-Asya mefhumu veya telâkkisi, Ege denizinin batı- doğu kıyılarına münhasır idi. Şu halde Troya menşei denilmekten maksat, Avrupa Helen'lerine karşı "Asya menşei," dir.

Esasen İlyada'nın yazıldığı lisanın bile asyalaşmış ve Asya lisanlarıyla karışmış bir Helen lisanı olduğunu lisaniyatçılar iddia ediyorlar.

Homeros, Troyalı'ları aynı ırktan bir millet değil, Asya'nın birçok yerlerinden toplanmış, müteaddit milletlerinden teşekkül etmiş bir Asya müctemiası halinde tasvir eder; ve bu birleşik Asya milletlerinin birbirine az çok benzer yaşayışlarını toplu olarak "at terbiyecisi," "sert mızraklı," milletler unvanı altında ve Achéen'ler etrafında toplanan Helen'leri ise "sür'atli gemili," milletler tabiriyle ayırt eder.

İlyada'yı tercüme eden Avni Candar, bu eserdeki yer ve şahıs isimleri üzerinde faydalı araştırmalar yapmıştır.

Troya harbinin bir Avrupa-Asya harbi şeklinde telâkkisi, tarihe geçmiş ve en mütebahhir müverrihler tarafından kabul edilmiştir.

Troya kalesinin düşmesini müteakip dağılan Asyalı kabilelerden birinin reisi olan Eneas, batıya muhaceret ettiği zaman, İtalya'da ilk yaşadığı limanın adını Turium koyduğu gibi, İtalya'ya götürdüğü din ve âdetlerin, Helen'lerin din ve âdetlerine zıt olduğunu ve ilk Etrüsk ananesinin de münhasıran Asyaî zihniyet ve ananeye muvafık olduğunu ilk Roma efsaneleri kaydeder. Ve bu takribî tarihten itibaren ki, bu efsanelerin ilhamıyla, istilâcı, galip, hâkim içtimaî sınıfın Asya'dan gelme adamlardan müteşekkil olduğu fikri Avrupa kıtasında yayılmaya başlar.

İsa'dan 250 yıl önce, Roma senatosu, Akarnya'lıların istiklâlini müdafaa ederken, bunların Romalı'ların cediti olan Troyalı'larla eski münasebetlerinden bahsetmiştir.

Elli yıl sonra, Romalı'lar, Kibele'nin heykelini isterken yine Roma ve Troya milletlerinin karabetini, birliğini ileri sürmüşlerdir.

Afrikanî lâkabiyle anılan Scipion'lar, Antiochus'a hücum edecekleri sırada, Romalı'ların Troyalı ahfadı olduklarını iddia etmişler.

Varron, Roma aristokrasisinde, Troya menşeli meşhur kibar ailelere dair ayrıca bir eser yazmış; meşhur müverrih Halikarnassos'lu Denys, zamanında Roma'da Troya aslından 50 kibar ailesinin mevcudiyetini kaydeder.

Caesar ve Vergilius bu efsanevi akideyi, resmîyet haline koymuşlardır.

Ortaçağda eli kalem tutanlar, Roma ananesinden ve kültüründen mülhem olarak, bu akideyi yeni Avrupa milletlerine ve bhusus türedi kırıllarına bir asalet tevcihi suretinde yaymışlardır. Fakat bu da pek boşuna değildir. Efsanelerde ekseriya derin hakikatler mündemiçtir.

Asya'dan, Scythia denilen Rusya güney yoluyla Tuna ağzından menbain, yani Avrupa'nın göbeğine kadar, Herodotos zamanından evvel başlayan İskit Türk akınları, fasılalarla ve başka başka isimlerle, uzun yıllar devam etmiştir.

Strabon'da da bu havalinin Kelt - İskit'lerle meskûn olduğu musarrahtır.

Lâakâl 2300 yıl, bir ırkın, bir milletin, seller halinde devamlı istilâsına uğrayan Avrupa memleketlerinde, ne olsa, istilâcıların an'anesinin ve kanının silinmiş olması ihtimali pek azdır. Bilhassa, bir kısım Frank'ları, Saka veya Sakson'ları, İslav'ları, hattâ Danimarka ve İskandinavyalı'ları idaresi altına alacak ve Galyalı'ların istimdadını celbedecek derecede teşkilâta ve binnetice medeniyete mâlik olan Atila, ve ondan sonra kısmen Doğu ve Orta Avrupa dağlarına çekilip dayanan ve bilâhara Avar'ların getirdikleri taze kuvvetlerle tekrar hâkimliği ele alan Hun'lar, 8 inci yüzyıla kadar yine oldukça geniş beylikler kurmuşlar ve Frank imparatoru Karl Magnus, bunlara karşı üç defa haç seferi açmağa mecbur kalmış ve henüz putperest Türk hakanlarını yendiği zaman bile, murahhaslarını kurultaylarına kabul etmiş ve en vahşi zulümlerle hıristiyanlaş-

tırmağa muvaffak olduğu Türk hakanlarına ve beyoğullarına, hıristiyan prenses ve kadınlar ile beraber yarı muhtariyet ve kontluk unvanları vererek ve diğer Hunlara da devşirme usulü tatbik ederek bunları hıristiyan camiası içine alıp eritmiştir. Yukarı Tuna ve Ren nehrinin kıyıları sarp tepelerinde kale gibi kurulmuş birtakım manastırlar, bu (Néophyte'lerin) yeni hıristiyanların, nesilleri kurutulmak üzere rahip olarak ve hemcinsleri arasında hıristiyanlığı yaymak için yetiştirilmelerine tahsis edilmiştir. Meşhur Codex Cumanicus böyle bir mak-satla vücade getirilmiştir. Aynı maksatla, İtalya'nın kuzeyinde ve Venedik'te birçok "Catechumènes," mektepleri açılmıştır.

Mevcut Avrupa tarihlerinin çoğundan: Atila Han ile Bayan Han devirleri arasında, Orta Avrupa kıt'asının Hunlar tarafından tamamen boşaltılmış ve buraya bir iki yüzyıl fasıladan sonra Avar Hunlarının yeniden gelmiş oldukları fikri hasıl olur. Halbuki, biraz daha yakından tetkik edilirse, Atila'nın ölümünden Avarların inkırazına kadar, Orta ve Doğu Avrupa, müstemiren, öbe-öbe Türk hâkimiyeti altında kalmakta devam etmiştir. 488'de Atila'nın oğlunu Dalmaçya sahillerine ve Hirvatistan'ın bir kısmına hâkim olarak ve 532'de torunu Muncuk'u Hirvatistan'ın güney kısmı ve İllirya beylerbeyi vaziyetinde buluruz. İki yüzyıl müddetçe Avar Hunları, Atila İmparatorluğunu, aşağı yukarı aynı hudutlarla canlandırdıktan sonra, doğu ve batıdan gelen tazyiklere dayanamamışlar; fakat, en satvetli zamanlarında bile, hıristiyan beyzadeleriyle sıhriyetten geri kalmamışlardır.

782 de Paderborn'da ve 790 senesinde Worms şehrinde toplanan Karl Magnus'un imparatorluk meclislerinde *foedere* sıfatıyla hazır bulunan Avar hakanı Tudun, halefi Zodan; ve 810 senesinde torunu Abraham Han Avusturya'nın Passav kasabasında maiyetleriyle vaftiz edilmişler ve hıristiyan prens olarak hıristiyan adlariyle hıristiyan kadınlarına tezviç olunmuşlardır. Tebalarından bir kısmı da zulûm tazyiki altında hakanlarına imtisal etmişlerdir. Bu vak'aların az çok şuurlu nâkili olan, Karl Magnus'un müverrihlerinden Einhard ve Saint-Gall rahibi namile maruf müellifler, Avarlar'dan bahsettikleri zaman bunlara ekseriya Hun adını verirler.

Üç yüzyıl müddetçe Türk soy adlı ve Han unvanlı birçok Bulgar, Kuman, Macar beylerinin Fransa, Bavyera ve İtalya'ya kadar akınlarından sonra, Orta Avrupa Türklerinin evvelce mahkûm vaziyetinde bulunan milletler tarafından temsil olunmağa başladığı sıralarda, 1041'de, hıristiyan olmuş bir Peçenek han'ının Samuel Arba ismiyle Macar tahtına çıktığını ve 1116 tarihinden itibaren doğudan kuzeye ve batıya sürülen Tork, Kuman, Peçenek ve sair Türk camialarının Ukranya, Volhynya, Besarabya, Galiçya, Lehistan, Litvanya, Estonya eyaletlerinde yerleşerek ve yavaş yavaş Bizans'tan gönderilen misyonerlerin ve Baltık sahillerinden Ordre Teutonique'in temsilcileriyle hıristiyanlaşarak, diğer unsurlara karışarak, vatanları olan Ukranya, Lehistan ve Macaristan'ı Moğol akınlarına karşı müdafaaya çalıştıklarını ve yerlilerle beraber ezildiklerini; mamafih Macaristan'ın en batısında, Avusturya hududunda Şopron Peçeneklerinin 15 inci yüzyıla kadar, yani takriben Osmanlıların İstanbul'u aldıkları tarihe kadar, hususiyetlerini muhafazaya muvaffak olduklarını; bu meselelerde Avrupa'da en ziyade selâhiyet sahibi olarak tanınmış Dr. Rassovsky, en muhtemel menbaları göstererek isbat etmiştir. Hun ve Avar bozgunluklarından sonra hıristiyanlaşmamakta taannüd eden bir takım kabile reislerinin İsveç, Norveç ve İzlanda'ya kadar çekildikleri, fakat vaktiyle onların da hıristiyanlığı kabule mecbur kaldıkları, oralarda yayılan efsanelerin tahlil ve tetkikinden meydana çıkar.

5 inci ve 16 ncı yüzyıllar arasında yazılmış vakayiname-ler hıristiyan azizlerinin hal tercemeleri bu bakımdan elenirse, hıristiyanlaşmak suretiyle, henüz dünyanın bir tarafında şuurlaşmamış olan milliyet bahasına, hayatlarını ve mevkilerini kurtaran birçok İskit, Hun, Avar, Peçenek, Bulgar, Macar, Uz, Ugur, Oğuz, hatta Selçuk Türklerinin Bizans, German, İslav hükümdarları ve asıladeleri sınıfına büyük mikyasta karışmış olduklarını görürüz. Bizans'da, Rusya'da, Lehistan'da, Almanya'da, Macaristan'da, Hırvatistan'da, Bulgaristan'da ve belki sair memleketlerde hıristiyanlaşarak, Avrupa hâkim unsurlarını teşkilde devam etmiş olan Türklerin tarihlerini araştırmak, her halde Türklük için ehemmiyetli bir mevzudur.

Meselâ, hatıra gelirmi ki, hâlâ Sırbistan kiral hanedanın soyadı olan Obrenoviç kelimesi, İslavca Ober, Obre kelimesinin Avar manasına geldiğine göre Avar - Oğulları demektir.

Macar devletinin ilk müessisi addolunan Arpad'la Tuna ile Tizza nehirleri arasına gelen kabilelerden ekserisinin Türk olduğunda ve bunların yavaş yavaş hıristiyanlaşarak Macarlara karıştıklarında ciddi Macar müverrihleri müttehittirler.

İstanbul'un fethinden yüzyıl sonra, müslüman doğup tanassur eden Boris Godunof, Rusya Çarlığı tahtına kadar çıkmıştı.

Rus ve Diyadulevski gibi Lehistan Heraldist'leri, bu vâsi kıt'alarda en eski aristokrat sınıfının yarıdan fazlasının Türk ve Tatar soylarından geldiklerini esaslı surette iddia ederler.

Fransa'da halk, hiçbir zaman (noblesse)'i kendi soyundan addetmemiştir.

Avrupa'nın eski noblesse zümresinin Asya kökünden çıktığı hakkında, çok uzun ve geniş tetebbüatta bulunmuş olan, tanınmış Fransız muharrirlerinden Maurice Larrouy, bu hususta vardığı kat'i kanaati, onbeş sene kadar evvel neşrettiği *La Race immortelle* (Ölmez Irk) namında, ilim kisvesini takınmamakla beraber çok ciddi ve mühim olan bir eserinde izhar etmiştir.

Atila zamanındanberi hıristiyanlaşarak ve herhangi bir suretle Avrupa kibar sınıfına giren pek çok sayıda Türk kanıyla diğer kanlar karışmış olan zümreye, müşterek ve muhtelit bir asalet menşei bulmak veya uydurmak icabetmiş ve o devirlerde ilmî araştırmalar yapmak imkânsızlığı karşısında, Romalı'lardan ve Lâtinlerden intikal eden, Troya efsanesi klişesinin kabul ve tatbik edilmiş olduğu nazariyesinden başka bir izah imkânı kalmıyor.

Birinci Haçlılar seferi tarihinde yaşamış olan Notre-Dame de Nogent-sur-Coucy rahibi, Guibert de Nogent, 1108'de yazdığı (*Historia que dicitur Gesta Dei per Francos*) nam eserinde der ki:

"Dünyada, fikirlerinin inceliği ve savaşta bahadırılığı itibarıyla Türk milletine kıyas olunacak millet yoktur.... *esasen Türkler, kendilerinin Frenklerle aynı asıldan ve kendileriyle Frenk milletinin askerlikçe bütün milletlerden üstün olduklarını söylerler.*"

Bu sözler, Türklerin Fransızlarla aynı asıldan olduklarına dair efsanenin, Türklere mal edilen ve o yüzyıllarda hiçbir Türk menbandan teyid olunmayan ilk ifadesidir.

Vincent de Beauvais ve Jean Lemaire des Belges gibi muahhar müellifler ve birçok Alman ve Macar vakayazarları bazı değişikliklerle aynı esaslar üzerine yazmışlardır.

Scipion Dupleix'in, 16. yüzyılda yazılarak birkaç defa basılmış "Mémoires des Gaules," kitabında bu Troya efsanesi, eski müverrihlerden biraz daha reybi zihniyetle şu suretle telhis ediliyor¹:

"Les Troyens estant eschappés du glaive des Grecs, de la ruine et embrasement de leur ville, errans et vagabonds, à gros essaims s'arrestèrent en fin en diverses contrées et fondèrent les plus puissants estats et empires de la terre; celui des Romains par le moyen d'Enée et de ses successeurs; celui des Vénitiens par le moyen d'Antenor; celui des Anglais par le moyen de Brutus; celui des Turcs par le moyen de Turchot; celui des Français par le moyen de la postérité de Francyon..... L'abbé Trithème, allégant pour son auteur Hunnibaud, qui vivait sous Clovis I et celui-ci nommant pour ses garants, Dorak et Washald autres historiens scythes..... conduit en Gaule, non pas Francion, mais ses neveux plusieurs siècles après la destruction de Troie. Ainsi que témoigneraient Darès le Phrygien et Dietis le Candiot, Francyon fuyant Troie serait arrêté sur les frontières de la Scythie et y aurait fondé la ville de Sycambrie..... Quelques autres romans donnent encore pour compagnon à ce Francion un sien cousin germain qu'ils nomment Torgot ou Turchot, fils de Troile, lequel s'étant séparé de luy, avec une partie de sa troupe, fonda la colonie des Turcs en la Scythie....

. Au demeurant, parce qu'il n'y a guère qui n'ait été batie sur quelque fondement de vérité, je ne veux pas absolument nier qu'aucuns Troyens ne se soient retirés en Gaule après la ruine de leur ville, veu mesmes qu'Ammien historien célèbre en fait mention; mais il ne parle que de

¹ Scipion Dupleix: Mémoires des Gaules. Paris- Chez Laurent Sonmus- 1619 pp. 127, 128, 129.

quelque coing et contrée des Gaules sans marquer le temps. Lucain dit aussi que les Auvergnats s'imaginaient être extraits des Troyens »

Scipion Dupleix'in dediği gibi bu efsanelerin, ne kadar az da olsa, bir hakikat tarafı vardır ki, o da, bir zamanlar Anadolu'da, Kırım'da ve Balkanlar'da vakit geçirmiş olan Goller'in ; ve Goller, Franklar memleketlerine müteaddit defalar birçok nam altında giden *Türklerin, müteakabilen ve uzun müddet, dost, müttefik, düşman, herhalde komşu bulunmuş ve birbirlerini yakından tanımış olmalarıdır.*

Aynı zamanda, 5. yüzyılın sonlarında ve 6. yüzyılın başında, yani *Atila'nın ölümünden yirmi otuz yıl sonra*, Fransa'da ilk *Frank kralı Clovis'in devrinde* (isminin de teyiden gösterdiği gibi) *Scythe*, veya Hun, yani Türk aslından, *Hunnebaud* adında bir kalem sahibinin yaşadığını, eserinin, yüzyılları aşacak kadar bir otoritesi olduğunu ve kendisinden evvel gelen diğer iki *Scythe muharrir veya müverrihini istişhad ettiğini* öğreniyoruz ki, bu malûmat aynı yüzyıllara ait bütün vekayi gibi ilmî bir kat'iyetle kontrol edilmemiş de olsa, böyle bir rivayetin, muahhar bir katolik rahibi tarafından kabul edilerek kullanılması herhalde Hunların ve Hun medeniyetinin henüz hıristiyanlaşmamış Franklar üzerindeki tesir ve nüfuzunu göstermeğe kâfidir. Bu nüfuzu, hıristiyanlık sistematik bir surette sökmüş atmış ve izlerini bile silmiştir.

Milâdın 5 nci yüzyıldan 10 ncu yüzyılına kadar Avrupa'da yaşamış olan Türkler hakkında Türk menbaalarının hıristiyan papasları tarafından mahvedilmiş olduğunu yine hıristiyan menbaalarından öğreniyoruz. Zamanının vak'alarını ve muhaberelerini müteaddit dillerde kâtiplere yazdırdığı, Bizans elçisi Priscus'ca temin olunan, Atila'nın kendi kahramanlıklarını kendi lisanında yazdırmaması ihtimal haricinde kalır.

Birkaç islâm müverrihinde, Türklerle diğer bazı unsurların karabeti hakkında sathi malûmat varsa da, Osmanlı tarihlerinde "Troya menşei,, hususuda bir ifadeye raslamadım. Bahis mevzuu olan tez'e dair Türk menbaından fazla malûmat sahipleri meseleyi biraz daha aydınlatabilirler.

Bizde, meseleye sarahatle temas eden, yalnız Fatih'in emri veya izniyle, devrinin tarihini mufassal surette zapteden Kritovulos der ki :

“Çanakkale mülhakatından eski Troya kıt'asının merkezi olan İlyon şehrine vürud ettikte, mezkûr şehri kadîmin bakayay-ı enkazını ve sair mahasin-i asarını ve mevkiini seyir ve temaşa ve bahren ve berren haiz olduğu ehemmiyeti takdir etti. *Fatih Hazretleri* burada Achilleus ve Ehas ve sair kahramanların metfun buldukları mahalleri taharri etmiş ve şair Homeros'un mazhar-ı sitayişî olan bu zevatı ve ifa ettikleri şayan tebcil hidematı yad ve tahatturla haklarındaki tahassüsât-ı takdir-kâranesini izhar ve kendilerini meth ü sena eylemiştir.

“Padişahın başını sallıyarak şu sözleri söylediği mervoidir : Cenabıhak beni bu şehrin ve sekenesinin müttefiki olarak bu ana kadar hıfz ve siyanet eyledi. Biz bu şehrin düşmanlarına galip geldik ve onların yurdlarını nehb ve garet ettik. Burasını Makedonyalı'lar ve Tesalyalı'lar ve Moralı'lar fetih etmişler idi ; bunların, biz Asyalı'lara karşı biddef'at icra ettikleri suimuamelâtın intikamını, aradan birçok edvar ve senenin müruruna rağmen onların ahfadından aldık¹..”

Mütercim Karolidi bu sözlere hemen şu haşiyeyi ilâve ediyor :

“Eski Yunanlı'larla eski İrantler beyninde vuku bulan muhaberatı yazmış olan müverrih Herodotos, tarihinin mukademesinde ötedenberi Avrupa ile Asya arasındaki münazaayı bu muharebatın bir lâhikası olduğunu serd ediyor. Müverrihimizin Troya kahramanları hakkında Fatih Sultan Mehmed Han Hazretlerine atfeylediği balâdaki ifadat, hakikat halde İskender-i Rumî tarafından irad olunmuştur,,.

Eski zamanlarda, müverrihlerin hükümdarlara hulûs için onlara büyük sözler mal ettikleri prensip itibariyle akla yakın olsa da, Fatih'e atfedilmekte oldukça mantık bulunan Asyalı Troyalı'ların lehine sözleri, Troya düşmanı olan milletlerin şefi

¹ Tarih-i Sultan Mehmed Han Sâni - Karolidi Tercümesi - Ahmet İhsan Matbaası 1328, sahife 160 - 161.

Makedonyalı Büyük İskender'e yakıştırmak daha güçtür. İskender'in Asya seferinde, başına geçtiği Avrupalı milletlerden intikam almak isteği herhalde garip görülebilir.

İstanbul'un fethinden sonra, Rum ve hristiyanları uzaklaştıran taassup muhitinin tazyikine kadar, Fatih gayet liberal, dahiyane geniş bir zihniyetle, etrafına Rum ve Venedikli âlimler, sanatkârlar toplayarak bunlara iş gördürdüğü, hattâ Patrik Gennadius ile Karaferya kadısı İbn Mahmud Çelebi Ahmed efendinin tercümanlığıyla, din mübaheseleri bile yaptığı tarihte musarrah olup, fütuhatını Batı ananesiyle de muhik gösteren Troya efsanesine, Lâtin'ler vasıtasıyla olsun, muttali olmuş olması büyük ihtimâl dahilinde iken, Fatih'in bir müddet yanında bulunmuş olan Kritovulos'un bu hikâyesinin sıhhatini külliyyen red ederek, ondan yirmi yüzyıl evvel gelen Herodotos'un bu cihet e mantıksız bir rivayetine inanmak bilmem ne derece doğru olur.

Pierre ve Laurent de Médecis zamanında, Florence şehrinde Yunan edebiyatı tedarik eden Demetrius Chalcondylas, muasırı olduğu İstanbul fethinden dokuz yıl sonra, 1462 senesinde, neşrettiği (Chalcondyle-Blasie de Vigenère tercümesi 1577-Paris sahife 176) "Türk tarihinde,, Türklerin Troya'dan çıkma efsanesini ciddi telâkki etmemekle beraber, bu rivayeti kaydetmek lüzumunu duyarak, diyor ki:

"Vaktiyle Troya şehri Rumlar tarafından tahrip edilmiş olup İstanbul'un, bu Troya'lılardan indikleri söylenen yabancılar tarafından zaptı, birçoklarının ve bilhassa Lâtinlerin kanaatlerine göre, tedip ve intikam eseri olarak telâkki edilmiştir.,,

Chalcondylas'ın çetrefil ifadesi de: İstanbul'un Türkler tarafından zaptını, tarihte adalet arayanlara meşru göstermek ve aynı zamanda Türklere hulus etmek için, Galata ve İtalya Lâtinlerince kanaate yakın bir hisse dayanan bu efsanenin kulanılmış ve yayılmış olduğunu müeyyittir.

Chalcondylas bu efsaneye inanmazdı; çünkü on yüzyıldır Bizans'la uğraşan Türklerin, Troya'dan değil, Orta Asya'dan İran, Kafkas ve Tuna yolları ile geldiklerini, Bizanslılar, rahatları ve hayatları bahasına öğrenmişlerdi.

Nihayet, 16 ıncı yüzyılın en âlim ve reybi (sceptique) mütefekkirlerinden Michel de Montaigne: "Essais,, namındaki

meşhur kitabında (*Essais-Collection des Universités de France: Livre Second, Chapitre XXXVI p. 220*):

Gentillet'nin (*Discours sur les moyens de bien gouverner*) sinden aldığı farzedilen malûmata istinaden, ikinci Sultan Mehmed'in Papa ikinci Pius'a yazdığı mektuptan şu fıkrayı naklediyor:

"Je m'estonne, dit-il, comme les Italiens se bandent contre moy, attendu que nous avons notre origine commune des Troyens et que j'ai comme eux interest de venger le sang d'Hector sur les Grecs, lesquels ils sont favorisant contre moy."

(Tercümesi):

"İtalyanlarla aynı asıldan olduğumuz, ve onlar gibi Rumlardan Hektor'un kanının intikamını almakta menfaatim olduğu halde, İtalyanların aleyhine kalkmalarına ve Rumları bana karşı himaye etmelerine hayret ediyorum,". Gentillet ve Michel de Montaigne'nin neşrettikleri, Fatih'e atfolunan bu mektubun metni, Chalcondylas'ın ifadesini teyid eder mahiyettedir.

Aslı ele geçirilmedikçe, Fatih'in Papaya yazdığı rivayet edilen bu mektuba, tarihî vesika kıymeti verilmezse de, Fatih'in maiyetinde bulunduğu muhakkak olan Rum, Lâtin ve İtalyan lisanlarına vakıf müteaddit kâtiplere bu lisanlarda birçok mektup, irade ve muahedeler yazdırdığı, müverrihlerce kabul edilmiştir. 1585'de tabedilen ve en mühim vesikalardan addolunan *Turco Grecia* eserinde de bu hususta tafsilât vardır.

Bununla beraber apocryphe olmaları ihtimâlini de gözönüne aldığım bu mektuplardan bazıları, Venedik'te 1563 senesinde basılmış, yedimde bulunan bir kitapta münderiçtir.

(*Lettere del Gran Mahumeto imperatore de Turchi, scritte a diversi Re, Prencipi, Signori e Republiche, con le Riposto Loro; nella volgar lingua da M. Lodovico dolce.*

Con privilegio-În Venegia Appresso Gabriel-Giolito de Ferrari-M. D. L. XIII).

Onyedinci yüzyılın en münevver addolunabilecek Fransız edibi ve mütefekkiri, Michel de Montaigne gibi geniş bir malûmat sahibinin dikkat ve alâkasını celbedecek kadar, o

yüzyıl ve muhitte hâkim olan “*Türklerle Lâtinlerin müşterek Troya menşei*”, efsanesinin, takribî de olsa, izah tecrübeleri, Türk tarihi için faydalı araştırmalara yol açabileceğinden bu meseleyi Türk bakımından ortaya koymağı düşündüm.

TAHSİN ÖZ (*Türk Tarih Kurumu Üyesi, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü*), **Türk kumaş tarihi üzerinde araştırmalar:**

San’atların en eskilerinden biri de, hiç şüphesiz ki, kumaş dokumacılığıdır. Çünkü insanların iklim ve mevsimlere karşı korunmaları mecburiyeti bu san’atı doğurmuştur. Dokumacılık zamanla ihtiyaca göre tenevvü etmiş ve her milletin medeniyet ve refahiyle uygun bir şekilde de yükselmiştir.

Bugün Türk kumaş adı ile tanınan ve dünya müzelerinde ve koleksiyonlarında pek mühim bir yer tutan kumaşların ekseriyeti XVI ıncı yüzyıla mal edilmektedir. Filhakika Türk kumaşının tam yükseliş zamanı da bu zamana tesadüf eder. Ancak bu mertebe yükselmek için hayli uzun süren bir başlangıç devri bulunacağı gibi yükselişten sonra inhitat ve maalesef bir de inkıraz devri vardır.

Memleketimizde bu mühim konu üzerinde şimdiye kadar durulmamış, çünkü buna dair gerekli malzeme ve doküman da ortada yoktu.

İstibdat devrinde, Müzelerimizde ufak bir Türk kumaşı bile teşhire konmamış ve bunlara dair bir satır yazı da yazılmamıştır.

Halbuki takriben 80-90 sene evvel Türk kumaş ve kadifeleri yok bahasına toplanarak yabancı memleketlere gönderilmeğe başlanmış ve gittikçe yükselen bir piyasa bile teessüs etmiştir. Bir taraftan da türbelerde, zamanın tahribinden artakalan kıymetli kadife ve kemhâlardan yapılmış sanduka örtüleri de fersude eşya diye satılmış ve bunlar da Avrupa’ya götürülerek iki büyük Müze arasında paylaşılmıştır. Bu sırada meydana gelen hususî koleksiyonlardan Belat’ın 1890 da, Blanchet’in 1897 de, Kolekian’ın 1907 ve Besselièvre’in de 1912’de birçok resimleri havi katalogları çıkmıştır.